

УДК 330.31-021.387

DOI:10.32680/2409-9260-2022-11-12-300-301-14-19

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Настека М. В., здобувач ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава, Україна
e-mail: maknast1138@gmail.com
ORCID:0000-0002-8552-617X

Анотація. Запропоновано підхід до тлумачення поняття «сталий розвиток», що визначається як процес здійснення господарської діяльності, включаючи виробництво та реалізацію товарів, робіт і послуг, на основі синергетичного підходу до процесу взаємодії господарської діяльності, економіки, екології та соціальні системи, що забезпечують ефективність своїх функцій, набувають елементів подальшого розвитку в оперативно-стратегічний період. Зокрема, акцентовано увагу на корпоративній діяльності в умовах воєнного стану. Управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств у глобальному середовищі є складним системним процесом, пов'язаним з такими аспектами управління підприємством, як управління конкурентоспроможністю, стратегічне управління, екологічне управління, управління соціальним розвитком, міжнародне управління та цілі. Одним із них є виробництво екологічно безпечних харчових продуктів, що задовольняють потреби споживачів з урахуванням сформованої культури споживання та прогнозованих потреб майбутніх поколінь. Виявлено особливості та розроблено принципи управління цим процесом. Основним завданням роботи є акцентування уваги на діяльності суб'єктів підприємницької діяльності під час воєнного стану та продовження реалізації ідей сталого розвитку, що запроваджуються Організацією Об'єднаних Націй. Використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Відповідно до поставленої мети, об'єкта, предмета та завдань дослідження були використані такі методи: діалектичний, формальний, порівняльний, синтезу та аналізу, юридичного тлумачення, історичний метод. У процесі дослідження були сформовані основні завдання, що постають перед сільськогосподарськими підприємствами України на шляху реалізації принципів сталого розвитку. Запровадження принципів сталого розвитку у діяльності українських сільськогосподарських підприємств є важливим критерієм їх конкурентоспроможності на світовому ринку.
Ключові слова: сталий розвиток, управління сталим розвитком, сільськогосподарське підприємство, концепція сталого розвитку, глобалізація, глобальне середовище, принципи.

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF UN SUSTAINABLE DEVELOPMENT BY UKRAINIAN AGRICULTURAL COMPANIES

Nasteka Maksim, PHD student in the specialty 051 "Economics", Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine
e-mail: maknast1138@gmail.com
ORCID:0000-0002-8552-617X

Abstract. Approaches to the interpretation of the concept of "sustainable development", which is defined as the process of carrying out economic activity, that involves production and sale of goods, works or services based on a synergistic approach to the process of interaction of economic, ecological and social systems, which ensures the efficiency of economic functioning, have gained further development element in operational and strategic periods. In particular, attention is focused on the activities of enterprises during martial law. The management of the sustainable development of agricultural enterprises in the global environment is a complex system process that is related to such aspects of corporate management as competitiveness management, strategic management, environmental management, social development management, international management, the purpose of which is the production of environmentally safe products, as in, agricultural produce that will satisfy the needs of consumers, taking into account the formed culture of consumption, and the projected needs of future generations. Purpose. The main task of the work is to focus attention on the activities of business entities during the martial law and to continue the implementation of the ideas of sustainable development introduced by the United Nations. Method. Complex of general scientific and special methods of scientific knowledge. In accordance with the set goal, object, subject and tasks of the research, the following methods were used: dialectical, formal, comparative, synthesis and analysis, legal interpretation, historical method. Results. In the course of the study, the main tasks facing agricultural enterprises of Ukraine on the way to implementing the principles of sustainable development were formed. Practical significance. The implementation of the principles of sustainable development in the activities of Ukrainian agricultural enterprises is an important criterion for their competitiveness on the world market.
Keywords: sustainable development, management of sustainable development, agricultural enterprise, concept of sustainable development, globalization, global environment, principles.

JEL Classification: Q010; Q570.

Постановка проблеми. Загострення соціально-економічних та політичних проблем разом із критичною екологічною ситуацією у світі вимагають зміни вектора розвитку сучасного суспільства. Однією з головних суперечностей є зіткнення між економічним зростанням і обмеженнями природокористування. Вирішенням цієї проблеми є негайний перехід до збалансованого сталого розвитку, який однаково поєднує економічний, екологічний та соціальний виміри розвитку [1].

Починаючи з 90-х років минулого століття, сталий розвиток економіки планомірно розширює масштаби своєї організації та менеджменту. Для досягнення 17 поставлених глобальних цілей, які набули чинності 1 січня 2016 року згідно з Концепцією сталого розвитку ООН, було визначено 169 завдань нового плану дій до 2030 року. Посилення впливу на навколишнє середовище через кордони та інші негативні впливи на життя людей посилює міжнародну дискусію у сфері безпеки та узгодженої глобальної економічної політики. Із зростанням усвідомлення небезпеки екологічних катастроф, які загрожують виживанню людства, міжнародна спільнота з кожним роком приділяє все більше уваги захисту навколишнього середовища та забезпеченню сталого розвитку країн і регіонів [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні три десятиліття людство досягло великих успіхів у покращенні матеріального добробуту. Однак цей прогрес стався ціною погіршення природного середовища Землі. Результатом такого темпу економічного розвитку без фундаментальної зміни сучасної економічної моделі стане зростання загрози навколишньому середовищу, що унеможливить сталий розвиток. Зважаючи на це, світова спільнота економістів, соціологів, політиків і бізнесменів прискорила пошук нових методів розвитку, які дозволять відновити природне середовище, забезпечуючи водночас гідний рівень існування людей.

Серед численних результатів таких пошуків – концепція «зеленої» економіки, яка набула значної популярності, особливо в ЄС, завдяки підтримці міжнародних організацій та національних урядів [3]. Нині концепція циркулярної економіки стає все більш популярною [2]. Це своєрідний інструмент для досягнення цілей сталого розвитку, який передбачає підвищення добробуту людей і соціальної справедливості, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та зниження ризиків погіршення навколишнього середовища. Основна ідея – безвідходне виробництво (відходи стають ресурсом/товаром).

Відокремлення невіршених раніше частин загальної проблеми. Серед основних умов сталого розвитку – вирівнювання якості життя в різних країнах і забезпечення зростання добробуту у майбутньому. Особливо це питання не розроблене у бідних країнах, які мають активізувати свої зусилля, щоб наздогнати розвинені країни. Проте підвищення якості життя має ґрунтуватися на нових наукових досягненнях, особливо у контексті Четвертої промислової революції. У сучасних умовах кожен має споживати менше ресурсів, переходити на альтернативні види матеріалів та джерел енергії, впроваджувати прогресивні ресурсомісткі безвідходні технології, зменшувати навантаження на навколишнє середовище та здоров'я людини.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення та усвідомлення сутності поняття «сталий розвиток», аналіз його складових, визначення основних засад поняття та розробка стратегії сталого розвитку України у контексті сучасності з метою виявлення особливостей. Також розглянемо перспективи співпраці України з ЄС. Для досягнення поставленої мети в роботі були поставлені наступні завдання: розкрити характер та переваги Цілей сталого розвитку (ЦСР); ознайомитися з досвідом європейських країн у сфері сталого розвитку; розглянути можливості українських компаній у циркулярній економіці (модель закритої економіки).

Основний матеріал. На розвиток сучасних суб'єктів господарювання впливає низка стійких тенденцій. У 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбулася конференція ООН, яка прийняла концепцію сталого розвитку. Його сутність полягає в застосуванні еколого-економічного та соціально орієнтованого підходу до розвитку економічних систем у ринковому середовищі. Основні положення цієї концепції прийняті до реалізації в більшості країн з ринковою економікою. Результатом є зміна стратегічного напрямку діяльності суб'єкта. Основні принципи концепції сталого розвитку тісно пов'язані з особливостями діяльності сільськогосподарських підприємств.

Управління сталим розвитком безпосередньо пов'язане з факторами зовнішнього середовища та соціальною спрямованістю бізнесу. Бо виробництво харчових продуктів має бути екологічно безпечним і водночас забезпечувати економічну ефективність. З моменту прийняття концепції сталого розвитку неодноразово підбивалися підсумки, визначалися ключові результати та майбутні напрямки стратегічного розвитку. Управління сталим

розвитком набуло нових функцій, в основному пов'язаних з впливом глобалізації на діяльність окремих фірм та економічні умови різних країн. Нині глобальне довкілля має прямий вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств.

Зростання чисельності населення та його потреби у продуктах харчування впливають на систему управління аграрним сектором економіки. Виробники шукають резерви збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, насамперед за рахунок підвищення продуктивності на основі інтенсивних технологій (максимальне внесення мінеральних добрив, дозування гербіцидів і пестицидів). Такий підхід до управління суперечить принципам сталого розвитку, оскільки розбалансовує екологічні, економічні та соціальні фактори. Отже, в умовах посилення впливу глобального середовища на діяльність аграрних підприємств необхідний пошук нових шляхів управління сталим розвитком, що зумовлює актуальність проведення досліджень у цьому напрямку. Суть концепції сталого розвитку зводиться до забезпечення балансу між екологічним та економічним середовищем з метою задоволення потреб суспільства як у короткостроковому, так і в довгостроковому (стратегічному) періодах.

Проте наслідки глобалізації породили нові парадигми щодо природи цього поняття та визначення основних правил. Розвиток економічної теорії, присвяченої питанням сталого розвитку, полягав у визнанні необхідності для більшості країн з ринковою економічною системою змінити свої економічні стратегії з метою гармонізації їхніх екологічних, економічних і соціальних відносин.

Римський клуб – міжнародна некомерційна неурядова організація, яка об'єднує вчених, економістів, бізнесменів, високопосадовців міжнародних організацій, колишніх глав держав і урядів усіх п'яти континентів, стурбованих актуальними проблемами людства. На його порядку денному стоять політичні, економічні, соціальні, екологічні, технологічні, культурні питання та їх аналіз і прогнози у контексті «світових проблем». Римський клуб був заснований у 1968 році з ініціативи доктора Ауреліо Печчеї, видатного італійського економіста та підприємця. Римський клуб був створений як незалежна група експертів для оцінки довгострокового впливу існуючих проблем і перспектив людського розвитку, а також для надання інтелектуальної підтримки роботі міжнародних організацій і національних урядів, зокрема підтримки під час воєнного стану.

З моменту заснування до Клубу увійшли близько 30 професіоналів світового рівня, які представляють 10 країн. Крім того, Римський клуб має національні асоціації, до яких він належить, які зараз діють у 28 країнах світу, і прагне поширювати ідеї Клубу та їх адаптацію й розвиток на національному рівні у відповідь на виклики часу та глобалізації. В Україні діє Українська асоціація Римського клубу. У своїй діяльності Римський клуб дотримується трьох основних принципів. Глобальний погляд на складні, масштабні світові проблеми. Міждисциплінарні («цілісні») підходи та міркування, які дозволяють ряду питань – політичних, економічних, соціальних, екологічних, технологічних, культурних та соціальної психології – взаємодіяти як частинам єдиного цілого. Дослідження довгострокових наслідків поточних проблем та політичних рішень і практичних кроків в арсеналі сучасної політики.

Перший і найважливіший звіт Римського клубу «The Limits to Growth» («Межі зростання»), опублікований у 1972 році, стосувався довгострокових наслідків глобальних тенденцій у зростанні населення Землі, промислового та сільськогосподарського виробництва. Споживання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища спричинили величезні соціальні та політичні наслідки у світі та заклали основу для сучасної концепції «сталого розвитку». Доповідь перекладена більш ніж 30 мовами і вийшла тиражем понад 12 мільйонів примірників [4, 5].

Д. Медоуз, один із авторів наукової праці «Межі зростання», зазначає, що матеріальне зростання не може тривати нескінченно довго на планеті з обмеженими ресурсами, і надає пріоритет якості (розвитку), щоб відмовитися від збільшення кількості (зростання). Людство чекає екологічна революція, яка має змінити його пріоритети та цінності [8, с. 8-9]. Перше офіційне тлумачення терміну «сталий розвиток» з'явилося у 1987 році. Це було запропоновано прем'єр-міністром Норвегії Грю Харлем Брундтланд, яка сформулювала це у звіті «Наше спільне майбутнє», підготовленому для ООН Міжнародною комісією з навколишнього середовища та розвитку, і ототожнила його з поточними потребами, також вона акцентувала на сталий розвиток підприємництва під час воєнного стану.

Здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби знаходиться під загрозою. Цей підхід є основою концепції сталого розвитку і був офіційно прийнятий на Міжнародній конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Саміт Землі, 1992 р.), що відбулася

в Ріо-де-Жанейро. Ми забезпечимо стабільне економічне зростання та запобігатимемо погіршенню природного середовища. Права на розвиток мають реалізовуватися так, щоб відповідати потребам розвитку та захисту навколишнього середовища існуючих і майбутніх поколінь [9].

Варто звернути увагу на те, що загальноприйнятий підхід до трактування сутності категорії «сталий розвиток» пропонує виділяти три зони компромісу. Сталий розвиток – компроміс між інтересами суспільства та захистом навколишнього середовища. Сталий розвиток – досягнення консенсусу між соціальною та економічною підсистемами, тобто забезпечення здатності задовольняти основні потреби всіх людей; сталий розвиток – досягнення узгодженості між екологічною, соціальною та економічною підсистемами. Це означає забезпечення раціонального природокористування та збалансування економічних потреб з екологічним потенціалом планети, особливо щодо використання енергії. Ці компромісні зони складають основу сталого розвитку, оскільки забезпечують досягнення збалансованих цілей соціально-економічного та екологічного розвитку – екологічної безпеки, соціальної справедливості, соціального прогресу та економічності.

Узагальнюючи погляди науковців на концептуальну сутність поняття «сталий розвиток», можна запропонувати наступне трактування. Сталий розвиток – це синергетичний підхід до процесу взаємодії економічних, екологічних і соціальних систем. Це забезпечує ефективність функціонування економічних елементів в оперативно-стратегічному періоді. Пожвавлення інтересу науковців до визначення характерних ознак сталого розвитку зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Проблема сталого розвитку також доповнюється та ускладнюється ситуацією всередині України під час військового вторгнення. Більшість робіт з цієї проблематики присвячено загальним питанням сталого розвитку сільського господарства.

Проте формування механізмів управління сталим розвитком окремих суб'єктів господарювання цієї сфери потребує детальних підходів до діагностики факторів мікросередовища функціонування сільськогосподарського підприємства. Питання відтворювального відновлення залишається актуальним для більшості сільськогосподарських підприємств і його вирішення залежить від формування ефективних механізмів господарювання. Зараз гостро стоїть проблема розробки ефективних механізмів регулювання агропродовольчого ринку.

Велика кількість посередників у реалізації сільськогосподарської продукції призводить до дисбалансу цінового співвідношення в аграрному секторі. Для подолання аграрної кризи, яка посилилася внаслідок світової кризи, необхідно розглянути комплексну структуру формування пріоритетних напрямків, враховуючи раціональне поєднання ринкових і державних механізмів регулювання, а також економічні, технологічні, інституційні, інноваційні, інвестиційні, соціальні виклики та напрями їх вирішення в рамках аграрної політики [2, с. 7-8].

Управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств потребує комплексного та системного підходу. Це тісно пов'язано з іншими сферами організаційного менеджменту.

Сталий розвиток поєднується із корпоративною конкурентоспроможністю. Науковці стверджують, що в аграрному секторі нові продукти, технології, методи та механізми, які необхідні галузі та її суб'єктам для конкурентоспроможності, є реальним засобом підвищення екологічної стійкості навколишнього середовища. Сталий розвиток аграрного сектора – це здатність аграрного сектора та його об'єктів управління створювати раціональні виробничі структури, які за рахунок мобілізації внутрішніх резервів сприятимуть у разі непередбачених зовнішніх впливів пом'якшенню негативних наслідків та мінімізації відхилень від сформованих тенденцій розвитку [10, с. 109].

Аграрний сектор економіки потребує запровадження принципів сталого розвитку, зокрема під час воєнного конфлікту на теренах нашої країни. Оскільки саме в цьому секторі економіки зосереджено найбільш стратегічно важливі ресурси і від їх використання залежить виробництво продуктів харчування. Ці принципи включають: державне первинне продовольче забезпечення; синергетичний підхід до поєднання природних і економічних ресурсів; баланс економічних, екологічних і соціальних факторів; поєднання ринкових і національних механізмів регулювання; розширення відтворення в сільському господарстві; застосування ресурсозберігаючих технологій та відновлюваних джерел енергії; використання нетрадиційних джерел енергії для підвищення ефективності промислового енергозбереження; розвиток біоекономіки та органічного виробництва; застосування програмно-цільового системного підходу до управління; поглиблення зв'язків між різними

галузевими структурами.

Сталий розвиток охоплює всі сфери діяльності сільськогосподарського підприємства: забезпечення стратегічної конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, механізми міждержавної та глобальної інтеграції при обґрунтуванні стратегії розвитку компанії. Багатоаспектність процесу управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств також полягає у поєднанні цілісних підходів для обґрунтування цієї стратегії. Управління сталим розвитком є дуже важливим питанням для сільськогосподарських підприємств. Вчені глибоко дослідили зв'язок між біоекономікою та сталим розвитком, зосередивши увагу на негативних наслідках зростання монокультур, а також звернули увагу на державні субсидії для екологічного виробництва. Біоекономіка залежить від ефективності управління сталим розвитком, але виробництво біомаси, яку можна використовувати як альтернативне біопаливо, має вирішальне значення. Цей комплекс заходів є одним із основних у системі управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств, що забезпечує довгострокову конкурентоспроможність, зниження енергозалежності та зниження витрат.

Висновки. Глобалізація економіки коригує систему управління підприємствами. Прийнята у 1992 році концепція сталого розвитку набула нової актуальності та потребує певних змін і доповнень у зв'язку з появою нових тенденцій. Особливої уваги потребує сільське господарство — головний харчовий ланцюг національної економіки. Управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств у глобальному середовищі є складним системним процесом, пов'язаним з такими аспектами управління підприємством, як управління конкурентоспроможністю, стратегічне управління, екологічний менеджмент, управління соціальним розвитком та міжнародний менеджмент, метою якого є виробництво екологічно безпечної продукції харчування, що відповідає потребам споживачів, враховуючи сформовану культуру споживання та прогнозовані потреби майбутніх поколінь. Сподіваємося, що війна не суттєво вплине на розвиток підприємництва в Україні, і надалі успішно відбудеться запровадження принципів сталого розвитку у всіх сферах економіки нашої країни.

Список літератури

1. Буряк Р. І. Сталий розвиток сільськогосподарських підприємств: Методологія дослідження. Агроінком. 2017. № 1-3. С. 88-92.
2. Варченко О. М., Даниленко А. С. Складові економічного механізму сталого розвитку сільського господарства. *Економіка та управління сільським господарством: Збірник наукових праць*. / Пілот Сарк. Білоцерківський ун-т національного сільськогосподарського університету. 2018. №8 (95). С.5-10.
3. Герасимчук З. В., Вахович І. М. Організаційно-економічні механізми формування та реалізації стратегій регіонального розвитку: монографія. Луцьк: ЛДТУ, 2012. 248 с.
4. Горбатенко В. Організація міждисциплінарного проекту про Римський клуб і довгострокове прогнозування глобальних проблем. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 52-64.
5. Екологія та соціальний захист: Програма сталого розвитку України. Римський клуб. URL: http://www.esz.org.ua/?page_id=1195 (дата звернення 10.10.2022).
6. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічна енциклопедія. Том 2. Львів: Світ, 2005. 568 с.
7. Ключан В. В. Сталий розвиток сільськогосподарських підприємств і концентрація виробництва. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: економічні науки*. 2013. № 3 (137). С. 117-125.
8. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Київ: Видавець СПД «Ковальчук», 2015. 88 с.
9. Виклики 21-го століття: План дій, прийнятий Конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт планети Земля). Київ: Інтелсфера, 2000. 360 с.
10. Чайковський І. А. Механізми забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2018. № 6. С. 108-114.
11. Шевчук В. Я. Про концепцію переходу України до сталого розвитку. *Проблеми сталого розвитку України*. Київ: «БМТ», 2021. С.42-55.
12. Шубравська О. В. Сталий економічний розвиток: концепції та напрями дослідження.

Економіка України. 2020. № 1. С. 36-42.

13. Юшкевич О. О. Сталый розвиток сільськогосподарських підприємств: екологічні аспекти. *Економіка Криму*. 2013. №2 (35). С.11–17.

References

1. Buryak, R. I. (2017). Sustainable development of agricultural enterprises: Research methodology. *Ahroinkom*, 1-3, 88-92 [In Ukrainian].
2. Varchenko, O. M. & Danylenko, A. S. (2018). [Components of the economic mechanism of sustainable development of agriculture. *Ekonomika ta upravlinnya sil's'kym hospodarstvom: Zbirnyk naukovykh prats' 8 (95)*, 5-10 [In Ukrainian].
3. Herasimchuk, Z. V. & Vakhovich, I. M. (2012). Orhanizatsiyno-ekonomichni mekhanizmy formuvannya ta realizatsiyi stratehiy rehional'noho rozvytku: monohrafiya. Lutsk: LDTU [In Ukrainian].
4. Horbatenko, V. (2012). Organization of an interdisciplinary project on the Club of Rome and long-term forecasting of global problems. *Politychnyy menedzhment*, 3, 52-64. [In Ukrainian].
5. Ekolohiya ta sotsial'nyy zakhyst: Prohrama staloho rozvytku Ukrayiny. Rym's'kyy klub. [Ecology and social protection: Program of sustainable development of Ukraine. Club of Rome]. URL: http://www.esz.org.ua/?page_id=1195 (accessed 10 Oktober 2022) [In Ukrainian].
6. Mocherny, S.V., Larina, Y.S., Ustenko, O.A. & Yuriy, S.I. (2005) *Ekonomichna entsyklopediya*. Lviv: Svit, Volume 2 [In Ukrainian].
7. Klochan, V. V. (2013). Sustainable development of agricultural enterprises and production concentration. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka: ekonomichni nauky*. 3 (137), 117-125 [In Ukrainian].
8. Podlisnyuk, V., Rudyk, I., Kyrylenko, V., Vyshenska, I. & Maslyukivska, O. (2015). *Stalyy rozvytok suspil'stva: rol' osvity*. Kyiv: SPD Publisher "Kovalchuk". [In Ukrainian].
9. Vyklyky 21-ho stolittya: Plan diy, prynyaty Konferentsiyeyu OON z navkolyshn'oho seredovyshcha ta rozvytku v Rio-de-Zhaneyro (Samit planety Zemlya). [Challenges of the 21st century: Plan of action adopted by the United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro (Earth Summit)]. Kyiv: Intelsfera, 2000. 360 p. [In Ukrainian].
10. Chaikivskiy, I. A. (2018). Mechanisms for ensuring sustainable development of agricultural enterprises. *Innovatsiyna ekonomika*, 6, 108-114 [In Ukrainian].
11. Shevchuk, V. Ya. (2021). Pro kontseptsiyu perekhodu Ukrayiny do staloho rozvytku. *Problemy staloho rozvytku Ukrayiny*. [About the concept of Ukraine's transition to sustainable development. Problems of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: "BMT", P. 42-55 [In Ukrainian].
12. Shubravska, O. V. (2020). Sustainable economic development: concepts and directions of research. *Ekonomika Ukrayiny*. 1, 36-42 [In Ukrainian].
13. Yushkevich, O. O. (2013). Sustainable development of agricultural enterprises: ecological aspects. *Ekonomika Krymu*, 2 (35), 11–17 [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.12.2022

Прийнята до публікації 24.12.2022